1ДЭЙНА-ПАТРЫЯТЫЧНАЕ ВЫХАВАННЕ

ШЛЯХ1 УДАСКАНАЛЕННЯ ВЫХАВАННЯ ДЗЯЦЕЙ У СЯМ'1

В. У. ЧЭЧАТ,
кандыдат педагапчных навук

КамуНстычная партыя 1 Савецкая дзяржава удзялял1 [1] удзяляюць не-аслабную увагу выхаванню у падрастаю-чага пакалення савецкага патрыятызму і пралетарскага 1нтэрнацыянал1зму, нак1-роуваюць намаганш на фарлправанне у• дзяцей любв1 да радз1мы Кастрычшка, гордасц! за пстарычныя здзяйснент пер-шай у свеце сацыял1стычнай дзяржавы, пачуцця класавай салхдарнасц! з працоу-ным1 братн1х КраiН. I тут важную ролю адыгрывае сям'я. Як указана у новай рэдакцы! Праграмы КПСС, у сямЧ «фар-м1руюцца асновы характеру чалавека, яго адносшы да працы, маральных, 1дэй-ных і культурных каштоунасцей».

Аднак патрыятычнае выхаванне у сямЧ мае яшчэ нямала недахопау. Сярод іх—стыхшнасць і эшзадычнайць работы, няведанне бацькам1, асабл1ва маладым1, шматграннасц1 форм, метадау і сродкау выхавання, няуменне прымяняць іх у ад-паведнасц1 з узростам дзяцей. Акрамя таго, наз!раюцца няправ!льныя, часам негатыуныя аднойны некаторых бацькоу да своечасовага працоунага сталення сы-ноу і дочак, натуральнага уключэння ужо у школьныя гады у грамадска карысную, прадукцыйную працу, падрыхтоук1 да службы у **арМii.** Не усе бацьк!, шшыя члены сям'1 з'яуляюцца узорам для дзя-цей у сва!х патрыятычных пачуццях і справах, у класавай ацэнцы з'яу **i** падзей грамадскага жыцця. Акрамя таго, сям'я пакуль што не атрымл1вае канкрэтнай і квал1ф1каванай дапамоп школы, працоу-ных калектывау і грамадскасц1.

Вопыт сямейнага выхавання, сумеснай дзейнасщ сямЧ, школы, працоуных ка-лектывау паказвае, што патрыятычнае выхаванне дзяцей павШна іcнi па розных шляхах. Адзш з іх—**выяуленне, абагуль-ненне і далейшае развщцё форм, метадау і сродкау патрыятычнага выхавання, укараненне іх у масавую практику сямей-нага выхавання.** Разнастайныя формы, метады і сродш выхавання дзяцей свядо-мым1 і перакананым1 патрыётам1 пав1нны быць не тольт вядомы усiМ бацькам, але і актыуна выкарыстоувацца у кожнай сямЧ. Вызначаюцца 1нфармацыйна-сла-весныя, наглядныя і практычныя формы, метады і сродк1 работы. Часцей за усё у сем'ях ужываюцца 1нфармацыйна-славес-ныя і наглядныя:

— гутарк1-успам1ны бацькоу, старэй-шых членау сям! аб грамадзянскай і Вя-лгкай Айчыннай войнах, ваеннай службе, аб жыцц1 і працы у перыяд аднаулення кра1ны, у пасляваенныя гады;

— гутарга з дзецьм1 аб сваёй рабоце, яе значнасщ, аб удзеле у навукова-тэх-**Шчным і эканам!чным прагрэсе;**

— **nepanicKa i** сустрэчы бацькоу з сяб-**раMi** па сумесных баявых **i** працоуных справах;

— стварэнне сямейных летап1сау **i** кн!г аб ратнай і працоунай дзейнасц1 чле-нау сямЧ;

— афармленне альбомау' з фатаграфЬ ям1 членау' сям'1, 1х бл1зтх 1 сяброу—удзельн1кау Вял1кай Кастрычнщкай са-цыял1стычнай рэвалюцьп, грамадзянскай 1 Вял1кай Айчыннай война^, працоуных спрау;

— дн! і вечары памяц! заг1нуушых членау **chjj'I** з перадачай дзецям, унукам, праунукам свяшчэнных сямейных рэл1к-вш (франтавых п!сьмау, затсау, фата-трафШ, рысункау, **KHir,** рэчау);

— правядзенне у сям'1 святау, прысве-чаных знамянальным датам **i** падзеям, удзел бацькоу **i** дзяцей у святочных дэ-манстрацыях;

— праслухоуванне, развучванне **i** вы-кананне геро1ка-патрыятычных песень, песень барацьбы _ **i** працы савецшх лю-дзей;

— прагляд кшаф1льмау і спектакля^ на героша-патрыятычную тэматыку, тэ-леперадач «Служу Савецкаму Саюзу!», «Клуб франтавых сяброу», «Ад усёй ду-шы», «Палявая пошта «Звязды»;

— стварэнне дамашн1х б!бл!ятэк з **KHiraMi** на геро1ка-патрыятычную тэма-тыку;

— выкарыстанне ваенных мемуарау **i** мастацкай л1таратуры аб баявых **i** пра-цоуных справах савецкага народа, членау' сям'1;

— падбор 1 выкарыстанне матэрыялау перыядычнага друку, у як1х раскрываюц-ца гера1чныя здзяйсненн! нашых сучасн!-кау (рубрык! «Свет нашых сучасншау», «Людз1 высокага подзв1гу», «3 бацькоу-скай зямлёй размауляю...», «Геро1 Са-вецкага Саюза **i** Тероі Сацыялштычнай Працы», «Узнагароды Радз1мы» **i iHm.);**

— урачыстыя провады сыноу 1 уну-кау' у Савецкую Арм1ю;

— наведванне бацькам1, членам! сям'1 **BOiHCKix** часцей **i** падраздзяленняу, дзе служаць 1х дзец1 1 унук1.

Практычныя формы, метады і сродк! патрыятычнага выхавання у сям'1 выка-рыстоуваюцца, на жаль, радзей, чым **iH-**фармацыйна-славесныя **i** наглядныя. А м1ж тым яны маюць вялшую выхавау-чую каштоунасць, бо не толыи фармЬ руюць свядомасць **i** пачуцц! дзяцей, але і садзейн1чаюць выпрацоуцы вопыту па-

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

трыятычнай работы. Сярод іх выдзяляюцца наступныя:,

— паездш, паходы і экскурса па месцах рэвалюцыйнай, баявой і працоунай славы савецкага народа, па месцах, звязаных з жыццёй і дзейнасцю членау •сям'1;

— пошукавая дзейнасць, нашраваная на выяуленне патрыятычных спрау членау сям'1, землякоу, прадстауншоу саюзяых рэспублш;

— падрыхтоука дзяцей да ганаровай варты ля Вечнага агню;

— догляд помн!кау і брацк1х маг!л;

— аказанне дапамоп ветэранам вайвы і працы;

— маральна-пс1халаг1чная 1 практычяая падрыхтоука да удзелу у ваенна-•спартыуных гульнях «Зарн1ца» і «Арля-ня»;

•— набыццё ваенных прафес!й дзядоу, **бацькоу, старэйшых братоу;**

— стварэнне сямейных працоуных дынастый;

— уключэнне дзяцей у свядомую навучальную, а таксама грамадска карысную працу у вучнёустх вытворчых брыгадах і брыгадах 1 навучальна-вытворчых камбшатах, школьных ляснщтвах, лагерах працы 1 адпачынку, навучальных цэхах прадпрыемствау, школьных майстэрнях, у сумесную з бацькам1, **iHinbiMi** членам! •сям'1 працу летам у прамысловай і сельскагаспадарчай вытворчасц1, у сферы абслугоування;

— удзел дзяцей разам з бацькам! у •святах- працы, святах, прысвечаных знамянальным падзеям.

Аргашчнае спалучэнне шфармацыйнаславесных і наглядных форм, метадау 1 сродкау патрыятычнага выхавання з практычньмп—найважнейшы шлях фартаравання у дзяцей патрыятычных пачуццяу 1 перакананняу. Піхолага-педагапчныя даследаванн! і практыка паказваюць, што рэзультатыунасць выхавання залежыць ад арган1чнага адз1нства гэтых форм, метада^ і сродкау^ работы з практычным1 справамь У адваротным жа выпадку можна'выхаваць раунадушна-безын1цыятыуных і бяздзейных сыноу 1 дачок, для ятх праца і справы бацьк1, мац1, шшых людзей, іх працоуныя і баявыя подзв1г! будуць, як адзначау А. С. Макаранка, тольт аб'ектам для наз1рання, займальным момантам. Вось чаму пасля сустрэч, гутарак з удзельншам! •баявых падзей, з перадав1кам1 вытворчасц1 вопытныя педагог! 1 бацьк1 дапамагаюць школьшкам уключыцца у грамадска карысныя практычныя справы (аргатзацыя пошукавай дзейнасц!, стварэнне музеяу, аказанне дапамоп ветэранам вайны і працы, аргашзацыя грамадска карыснай, прадукцыйнай працы, далучэнне дзяцей да хаттх спрау 1 **iHm.).**

Як сведчаць прыклады, там, дзе бацьк! арган!чна спалучаюць расказы аб працоуных справах, баявым і працоуным жыцц! савецк1х людзей з актыуным далучэннем дзяцей да практычных спрау, удаецца выхоуваць працав1тасць, адказнасць, дысцыпл1наванасць, актыунасць у грамадскай працы, клопат і павагу да старэйшых. У сям'1 механізатара М. Ц. Балк! (Кобрынск1 раён) бацька 1 мац1 прывучал1 усіх пяцярых сыноу з самых ранн1х год да выканання працоуных спрау у сямЧ і на калгасных палетках. Расказы аб стварэнн! калгаса у вёсцы Лел1кава, аб складанай працы на зямл1, цяжкасцях у барацьбе за ураджай дапамагал1 ферм!раваць у сыноу гатоунасць працаваць у родным калгасе, прадаужаць працоуныя справы бацькоу.

П. П. Кацельн1кау, абаронца Брэсцкай крэпасц!, часта расказвау сыну і дачцы аб сва1м цяжк!м дзяц1нстве, гадах Вял1кай Айчыннай вайны, што нараджала у дзяцей пачуццё паваг! да яго жыцця, ваеннай службы і працы, суперажыванне. Пётр Паулав1ч разам з жонкай Антан1най Рыгораунай прывучал1 сына і дачку сумленна 1 акты^на выконваць грамадстя 1 працоуныя справы у школе і дома, рыхтавал! іх да самастойнага жыцця.

Адным са шляхоу узмацнення патрыятычнага выхавання з'яУляецца пошук сродкау **уздзеяння не тольк1 на штэлектуальныя, але і на эмацыянальныя пачуцц.** У Беларус!, бадай, у кожнай сям'1 дзещ ведаюць аб баявых і працоуных справах сва1х бл1зшх, сяброу, знаёмых. Аднак анал1з паказвае, што мног1я бацьKi, жадаючы пазнаём!ць дзяцей з баявым! і працоуным! старонкам! мшулага, даюць іМ шмат сухой шфармацы!, часам нават з адценням! папрокау 1 павучанняу. Няуменне уздзейн1чаць на пачуцц прыводз1ць да таго, што шматслоуная iHфармацыя хутка забываецца, не дае патрэбнага выхаваучага эфекту. М1ж тым вядома, што тольк! тады у дз1цящ выхоуваецца- патрыятычная свядомасць, выпрацоуваюцца тыя або 1ншыя патрыятычныя якасц!, кал1 яно захоплена, кал! закрануты струны яго эмацыянальнага пачуцця. Менав1та таму у час гутарак з дзецьм! бацькам важна умець уздзейн1чаць на іх пачуцц!, выкл1каць суперажыванне, спачуванне людзям, як1я аказал!ся у складаных жыццёвых абстав1нах. Вось як, напрыклад, дзейн1чала мац1 Ігара 1 Наташы (вучняу V і VI класау), кал1 вярнулася з Лешнграда. Яна расказала 1м аб тым, што убачыла у гера1чным горадзе: «Памятаеце, мы разам глядзел! па тэлебачанн1 .к1наф1льм «Лен1нградская с1мфон!я»? Вы, напэуна, не забыл! пра маленьш кавалачак чорнага хлеба, як1 выдавал! летнградцам? Я у Лен1нградзе бачыла гэты кавалачак блакаднага хлеба: ён захоуваецца *f* Музе1 **ricTopbii** горада. У канцы 1941 года, кал1 мук1 засталося на восем дзён і наступ1у голад, рабочым сташ! выдаваць на сутк1 250 грамау хлеба, а дзецям—125».

— Гэта вельм1 маленьк1 кавалачак?— перапытала Наташа.

— ЗусіМ маленьк! і не з чыстай мук1. Ён выпякауся з драунянай цэлюлозы, макух1 1 вотруб'я. У яго дабаулял! тольк1 40 працэнтау жытняй мукИ

— Дык яго ж можна з'есц! за адз1н раз,—зауважыу Ігар.

— Вядома, можна, але людз1 гэты кавалачак дзялШ яшчэ на меншыя. Папрацаваушы 2-—3 гадз1ны, крыху падмацоувал!ся і працягвал1 працаваць, выраблляць зброю, танк!, машыны для фронта.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Вось так мащ шчыра і доказна паказала дзецям, як дорага цан1уся хлеб у блакадным Летнградзе. Сын і дачка пран!кл1ся яшчэ большай павагай да хлеба цяноих ваенных гадоу, а значыць, і да хлеба сённяшняга. -

Вопыт паказвае, што 1нфармацыя бацькоу дзейсна уплывай на патрыятычныя пачуцщ дзяцей пры умове, кал1 яна а) мае элементы нав1зны; б) утрымл!вае ярк!я і пераканаучыя прыклады з гера!чнага 1 працоунага летатсу савецкага народа, прыклады, узятыя з жыцця сям'1, бл1змх і сяброу; в) падаецца пахалайчна умела, да месца і да часу, неназойл!ва, без адцення папрокау і настауленняу.

Не усе бацьк!, асабл1ва маладыя, маюць, неабходную шфармацыю аб баявых і працоуных справах савецмх людзей. І тут 1м могуць дапамагчы ваеннамемуарныя і дакументальныя KHiri, да чытання як!х трэба прывучаць дзяцей. 3 хваляваннем чытаюцца у сем'ях KHiri «Я з вогненнай вёсга...», «Блакадная KHira», «Школ! не забудзем», «Гавораць запнуушыя repoi», а таксама тыя, што выйшл1 у 1985 годзе у беларуск1х выдавецтвах, — «ГОсьмы з фронта», «Беларуск1я спартсмены у баях за Радзшу», KHiга-дакумент «У вайны—не жаночы твар...».

Выхаванне пачудця наваг! да бацькоу, іх працы, праяуленне вучням1 клопатау аб членах сям'!, далучэнне іх да арган!зацьп сямейнага быту 1 гаспадарк1— адз1н са шляхоу выхавання дзяцей добрасумленным1 патрыётам1 1 працаунша**Mi.** В. А. Сухамл1нск1 адзначау, што не можа быць сапраудным сынам сваёй Айчыны той, хто не стау сапраудным сынам мац1 1 бацьк!. У сем'ях, пра як1я мы упам1нал1, і у мноих !нщых выхаванне пачуцця паваг! да бацькоу, клопату пра іх ажыццяуляецца з дапамогай наступных метадау 1 сродкау: 1) стварэнне **ТаKix** с1туацый і абставш, кал! ужо з ран!х год дзяцей абмяжоуваюць у задавальненн1 іх патрэбнасцей, задавальняюцца перш за усё патрэбнасц! старэйшых членау сям!—бабул1, дзядул!, бацьк!, мац1, старэйшых братоу і сясцёр; 2) больш ранняе уключэнне дзяцей як у дамашнюю працу па самаабслугоуванню 1 абслугоуванню членау сям'!, так ! У грамадска карысную, прадукцыйную працу; 3) далучэнне дзяцей да удзелу у жыцц1 і дзейнасц! сям'! як працоунага ! гаспадарчага калектыву. Яно !дзе па так!х шляхах: а) азнаямленне з працай бацьт ! мац1, яе асабл1васцям1, значэннем для рэспубл!к!, горада, вёск!, сваёй сямЧ; б) азнаямленне з бюджэтам сям'!, навучанне эканомнаму расходаванню грошай, разумнаму планаванню бюджэту на матэрыяльныя і духоуныя патрэбнасц!; в) абмежаванне дзяцей у асаб1стых пакупках за кошт набыцця агульных, сямейных; г) натуральнае дачыненне да тых складанасцей і цяжкасцей, як!я зведвае сям'я (а не засцярога ад іх);

д) выкараненне самазадаволенасц1, самалюбавання, выхваляння перад !ншым1 дзецьм!.

Пры выкарыстанн! шматгранных форм, метадау і сродкау патрыятычнага выхавання бацьш павшны вучыць правильна, з пункту гледжання сацыял1стычнага укладу жыцця ацэньваць усё, што адбываецца у КраіНе і свеце, даваць класавую ацэнку фактам, падзеям і з'явам грамадскага жыцця. А для таго, каб у свядомасщ, пачуццях і справах дзяцей фарм1равал1ся класавыя уяуленш, погляды і перакананн1, неабходны аутарытэт бацькоу, іх прыклад. А. С. Макаранка падкрэсл1вау, што дзец1 пав1нны ведаць аб грамадск1х справах бацькоу, ганарыцца іх jiocпexaMi і заслугам!, Галоунай умовай бацькоускага аутарытэту з'яуляюцца добрасумленная вытворчая і грамадская праца. высокамаральныя паво**Д31НЫ.**

Паляпшэнне навукова-метадычнага забеспячэння працэсу сямейнага выхавання —яшчэ адзш шлях удасканалення патрыятычнага выхавання. У апошшя гады вучоныя-педагог!, метадысты, НасТауНіKi, шырокая грамадскасць вял1 работу па наступных напрамках:

1. Падрыхтоука і выданне «Прыкладнай праграмы заняткау у народных ушверс1тэтах педагайчных ведау для бацькоу» (1982, 1984 гг.). У ёй паслядоуна, з улшам узросту дзяцей адлюстравана тэматыка патрыятычнага выхавання у сям'1 («Выхаванне у дзяцей-шасц1годак любв! да Уладз1м1ра 1ль1ча Лен1на, да Радз1мы, азнаямленне з навакольным жыццём», «Выхаванне малодшых школьншау на прыкладзе жыцця 1 дзейнасц1 У. І. Ленша», «Выхаванне у падлеткау камун!стычных аднос1н да працы і беражл1вых адносш да сацыял1стычнай уласнасц1», «Выхаванне грамадзянскай сталасц1 і грамадскай актыунасц! старшакласншау», «Падрыхтоука выпускн1коу школы да службы у радах Савецкай Армп»).

2. Аснашчэнне педагапчнага усенавуча бацькоу і насельнщтва педагапчнай і метадычнай л1таратурай. Яно здзе па некальк1х напрамках: 1) Перавыданне выдавецтвам «Народная асвета» KHir вядомых савецтх педагогау А. С. Макаранк! («Кн1га для бацькоу», «Лекцьп аб выхаванн! дзяцей»), В. А. Сухамлшскага («Як выхаваць сапрауднага чалавека», «Сэрца аддаю дзецям»), а таксама кн1г І. А. Пячэрншавай «Выхаванне у сям'1 Маркса», «Вел1ч душы: Аб выхаван**Hi** у сям'1 Ульянавых». 2) Выданне «Сямейна-бытавой культуры: Дапаможнша для слухачоу народных ун1верс1тэтау» (1982 г.; другое выданне выйдзе у 1986 г.), падрыхтоука да выдання «Настольнай KHiri бацькоу: Хрэстаматы! па сямейнаму выхаванню» (1987 г.). 3) НаnicaHHe KHir і брашур, у ятх абагульняецца станоучы вопыт патрыятычнага выхавання у сям'1 (С1вакоу Т. Г. Ваеннапатрыятычнае выхаванне школьншаУ; Маральнае выхаванне дзяцей у сям'1. Пад рэд. Л. Н. Дразда, М. Н. Шчыракова; Чэчат В. У. Выхаванне патрыятычных пачуццяу; Точын А. Е. Працоунае выхаванне дзяцей у сям'1). 4) Выкарыстанне **KHir і** дапаможн1кау, што выЙ1шп у выдавецтвах «Педагогика», «Просвещение», «Знание» (серыя **KHir** «Свет дзяц!нства:

РЕПОЗИТОРИЙ

Дашкольнж. Малодшы школьн1к. Падлетак. Пад рэд. А. Г. Хрыпковай; ШНТ А. А, Гэта вам, бацлй; Кузняцова Л. **В. ВЫТОКі** грамадзянскасщ), а таксама магн!тафонных зашсау радыёперадач Усесаюзнага* радыё «Дарослым—пра дзяцей».

3. Навучанне бацькоу методыцы патрыятычнага выхавання дзяцей у сям'1. Тут педагогам, вучоным, прадстаунжам грамадскасц! трэба ушчваць, што адны 'бацыа актыуна 1 давол! с!стэматычна выкарыстоуваюць тыя або шшыя формы, метады і сродк! патрыятычнага выхавання; друпя—антыунг, але неыстэматычна; трэц1я—этзадычна: чацвёртыя (сярод іх пераважная большасць маладых 'бацькоу) наогул іх не выкарыстоуваюць. Выклшае трывогу тое, што апошн1я ка•тэгорьп бацькоу складаюць празмерна вял1га працэнт.

Так1м чынам, кожную сям'ю неабходна мэтанак1равана вучыць методыцы работы па патрыятычнаму выхаванню дзяцей. Такое навучанне праводз1цца двума шляхам1: укараненне у практику сямей дзейсных форм, метадау і сродкау патрыятычнага выхавання; знаёмства бацькоу з методыкай работы. Лепшыя школы рэспублШ выкарыстоуваюць актыуныя формы 1 метады навучання (абмен вопытам па пытаннях патрыятычнага выхавання дзяцей; разбор і анал1з педагат1чных задач і с1туацый; семшары, дыспуты, мзтавыя бацькоускш канферэнцы! •па тэмах: «Расц1ць у сямЧ працаутка і иатрыёта», «Патрыятычнае выхаванне падлеткау у сям'1», «Сумесная работа школы і сям'1 па падрыхтоуцы юнакоу да службы у Савецкай Армп»; прагляд 1 абмернавшшо к1иаф1льмау, спектакля^ **і** тэлеспектакляу, што расказваюць пра баявыя **і** працоуныя подзв1г1 1 традыцы! савецкага народа; абмеркаванне прачытаных кн1г 1 артыкулау з перыядычнага друку, прысвечаных патрыятычнаму выхаванню дзяцей у сям'1; гутарк1 ваенрукоу, былых аф1цэрау і во1нау Савецкай Армп, вядомых працаун1коу **і** 1нш. **з** бацькам1).

4. Правядзенне рэспублШанстх і абласных навукова-практычных канферэнцый, дзе абагульняецца станоучы вопыт сямейнага выхавання у цэлым, а таксама вопыт патрыятычнага выхавання дзяцей у сямЧ. У прыватнасц!, праведзены рэспублшанск1я навукова-практычныя канферэнцы! «Пс1холага-педагаг1чныя праблемы ваенна-патрыятычнага выхавання моладз!» (Брэст, 1984) 1 «Пс1холага-педагаг1чныя праблемы сямейнага выхавання» (Маплёу, 1985).

5. Выступление вучоных, педагогау 1 бацькоу з матэрыялам1 аб патрыятычным выхаванн! дзяцей у сям! на старонках рэспубл1канск1х газет «Звязда» (рубрыка «Свет сям!»), «Советская Белоруссия» («Бацькоуск! клуб»), «Знамя юности» («Клуб маладой сям'1»).

6. Актуал1зацыя тэматык! 1 павышэнне якасц1 зместу лекцыйнай прапаганды па праблемах патрыятычнага выхавання у сям'1, ажыцц яуляемай секцыяй педагаг1чных' 1 пйхалапчных ведау праулення рэспублшанскага таварыства «Веды».

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ